№ 150 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23 **1897** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23 № 150

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարւան 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունւում է ամէն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1898** ԹՒԱԿԱՆԻ

„ՄՇԱԿ"

(26-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղութեամբ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ։

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА **1898** ГОДЪ
НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ"

(пятнадцатый годъ изданія)

Въ 1898 г. «Новое Обозрѣніе» будетъ выходить въ Тифлисѣ, какъ въ прошлые годы ежедневно, по программѣ большихъ столичныхъ газетъ. Въ истекающемъ году, въ газетѣ, кромѣ мѣстныхъ силъ, участвовали также К. С. Баранцевичъ, В. В. Вересаевъ, В. К. (Петербург. корресп.), И. И. Ивановичъ, Л—овичъ (Лондон. корресп.), Д. Н. Маминъ-Сибирякъ, М. А. Протопоповъ, акад. кн. Тархановъ, В. Е. Чешихинъ, А. С. Хах—овъ и др.

Условія подписки съ доставкой и пересылкой: На 12 мѣсяцевъ—10 р., на 6 мѣсяцевъ—6 р., на три мѣсяца—3 р. 50 к., на одинъ мѣсяцъ—1 р. 50 к. Заграницу: на годъ—17 р., на полгода—9 р., на три мѣсяца—5 р. (Подписка принимается не наче, какъ считая съ перваго числа любого мѣсяца). Для сельскихъ учителей льгота: на годъ—7 р., на полгода—4 руб.

Для годовыхъ подписчиковъ, какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, допускается разсрочка, на слѣдующихъ условіяхъ. при подпискѣ вносится—3 р., къ 1-му марта—2 р., къ 1-му мая—3 р. и къ 1-му сентября—2 р, **Подписка** и объявленія принимаются: Въ Тифлисѣ—въ конторѣ газеты, Барятинская ул., № 8, Иногородные адресуютъ свои требованія: **Въ Тифлисъ, въ редакцію «Новаго Обозрѣнія»**.

Лица, подписавшіяся на годовое изданіе «Новаго Обозрѣнія» 1898 г. въ настоящее время, будутъ безплатно получать газету въ текущемъ году со дня подписки. 2—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջիկայ տօների առիթով.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բարեգործական հիմնարկութիւններ. Հայոց ներկայացումները Բագւում. Նամակ Վլադիկավկազից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ապստամբութիւն Պարսից ծոցի մօտ. Ալբանական ինքնավարութիւնը. Նամակ Ֆրանսիայից. Նամակ Ամերիկայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գաղթականի յիշատակարանից.

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏՕՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Առաջիկայ մեծ տօները՝ ստիպում են մեզ նորից խօսել մեզ շրջապատող թշուառների մասին։ Գաւառներից մեզ հասած լուրերը ցոյց են տալիս, որ Թիւրքահայ գաղթականների վիճակը ոչ միայն չէ բարւոքվում, այլ աւելի և աւելի աննախանձելի է դառնում։ Թէև գրեթէ բոլոր տեղերում, ուր ապաստանվել են գաղթականները, գոյութիւն ունեն նպաստամատոյց յանձնաժողովներ, թէև տեղական իշխանութիւնները օգնութեան ձեռք են կարկառում այդ թշուառներին, բայց կարիքը այնքան մեծ է, և տեղական իշխանութիւնների ունեցած միջոցները այնքան չնչին, որ գրեթէ ոչ մի իրական օգնութիւն չէ հասցնվում գաղթականներին։ Աւելացրէք սաստիկ ցրտերը, կենսական մթերքների թանգութիւնը, գաղթականների ունեցած ցուրտ և խոնաւ կացարանները՝ և թշուառութիւնը իր ամբողջ զարհուրելի կերպարանքով կը պատկերանայ ձեր առաջ։

Սակայն այդ դաժան թշուառութիւնը կարող էր փոքր ինչ թեթևանալ, եթէ մեր հասարակութիւնը փոքր ինչ աւելի զգայուն և աւելի երկարատև կարեկցութիւն ցոյց տար բաղդից և մարդկանցից հալածված դժբաղդներին։ Մեր հասարակութիւնը, տալով իր լուման այդ թշուառների օգտին, իմանալով որ կազմվել են և գործում են նպաստամատոյց յանձնաժողովներ, իր պարտաւորութիւնը կատարած է համարում և այլ ևս չէ հետաքրքրվում նրանց վիճակով. հետամուտ չէ լինում իմանալ, թէ արդեօք յանձնաժողովները ունե՞ն միջոցներ օգնելու թշուառներին, կարողանո՞ւմ են ափոփել նրանց ցաւերը, բաւարարութիւն տալ նրանց կենսական պահանջներին։ Եւ շնորհիւ հասարակութեան այդ անտարբերութեան, նպաստամատոյց յանձնաժողովները կամ գոյութիւն են ունենում լոկ անունով, կամ ստիպված են լինում շատ սահմանափակել իրանց գործունէութիւնը։

Հայոց հասարակութիւնը, մանաւանդ այժմ, երբ մօտենում են քրիստոնէական մեծ տօները, երբ բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներում բարեգործութեան և ողորմածութեան անսպառ եռանդ և ոգևորութիւն է արտայայտվում, բարոյական մեծ պարտաւորութիւն ունի չը մոռանալ, որ իր թշուառ եղբայրները տանջվում են քաղցից, մաշվում, հալվում են ցրտից, հիւծվում են զանազան հիւանդութիւններից. նա պէտք է եռանդուն և իրական աջակցութիւն ցոյց տայ նպաստամատոյց յանձնաժողովներին, նա պէտք է զօրաւոր խթան հանդիսանայ նրանց՝ ընդլայնելու իրանց գործունէութիւնը, խնամելու տառապեալներին և այդպիսով համոզելու թշուառ հալածականներին, թէ նրանք մոռացված չեն, որ նրանց մասին մտածող և հոգացող կայ և ուրեմն անտեղի է նրանց դառն յուսահատութիւնը...

Եւ այդ տեսակ վերաբերմունքը դէպի գաղթականները և դէպի նրանց աղետալի վիճակը—կը լինի այն մեծ և վեհ քրիստոնէական բարեգործութիւնը, որ ամէն մի քրիստոնեայի սիրտ տրամադրվում է կատարելու քրիստոնէական առաջիկայ մեծ տօներին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրութիւնը հրատարակել է բարեգործական երկու տեսակ հիմնարկութիւնների—աղքատներին և աշակերտներին օգնող ընկերութիւնների օրինակելի կանօնադրութիւնները։ Մինչև այժմ այդպիսի բարեգործական ըն-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ
(Վանից—Թիփլիս)

I

...Դեռ տարին չէ բոլորած, մարտ ամսի մէջն էր. 14 ընկերով Վանից մեկնել էինք՝ ոմանք դէպի Կովկաս գալու և ոմանք Կ. Պօլիս գնալու համար։

Վանից մինչև ռուսական սահմանը ուղիղ գծով, Պայազէտի վրայով, երեք օրից աւել չէ տեւում ձիով ճանապարհորդողի համար։—Արդէն Թիւրքիայում շօսէներ չը լինելու պատճառով ձիով միայն կարելի է ճանապարհորդել։ Մենք հարկադրված էինք Էրզրումի ճանապարհն ընտրել ռուսաց սահմանն անցնելու համար, թէև դա տեւեց 24 օր, չը հաշւելով այն 11 օրեր, որ մենք Կարնոյ մէջ անցուցինք մեր անցագրերի դէմ յարուցած անհիմն առարկութիւնների պատճառով։ Ուրեմն ուղիղ 35 օրից՝ հազիւ մեզ յաջողվեց Վանից Սարըղամըշ հասնել։

Ապահովութեան համար մեզ հետ վերցնել էինք մի զ ա բ թ ի է, Հասան անուն։ Կառավարութեան այդ ներկայացուցիչը պարտաւորված էր հետիոտն ուղեկցել մեզ, որովհետև ձի չունէր և, չը նայելով սաստիկ ցրտին և ամենավատ ճանապարհներին, հասարակ չինականի ոտքերով էր և հագին ունէր մի կորած հին վերարկու։ Մեզ հետ էր ճաշում նա ամեն օր և մեզ ս ա ղ - ս ա լ ա մ ա թ մեր տեղը հասցնելէ վերջ՝ առատ-առատ պ ա խ շ ի շ ն ե ր ստանալու յուսով այնպիսի շողոքորթութեամբ և կեղծուպատիւ ձևերով էր վերաբերվում դէպի մեզ, որ տեսնողի զզուանքն էր գալիս։ Եթէ չը լինէր նրա հրացանը, դժուար թէ կարելի լինէր մի պարզ մուրացկանից զանազանել այդ Հասան աղային, թէև այդ հրացանի համար 3 փամփուշտ միայն էր տրված նրան, որը խնամքով միշտ գրպանումն էր պահում։

Մարտի մէջն էինք, բայց տակաւին դեռ ձմեռ էր, Հայաստանի պատմական ձմեռը, որ տեւում է ո՛չ նուազ քան 6 ամիս։ Բուքը ձիւնով ցրել, հարթ հաւասար էր դարձրել ձորեր ու փոսեր։ Անվերջ սպիտակ դաշտեր, մշուշապատ վիթխարի լեռներ, ահա ինչ որ երևում էր միշտ և միշտ։—Այդ միօրինակ տարածութիւնների վրա, ցիրցան, իրարից շատ հեռու, երևում էին երբեմն և գիւղեր, ամենամեծ մասամբ քրդաբնակ։ Դըրանք էին յոգնած, ցրտից ընդարմացած ճանապարհորդի միակ իջևաններ։

Դեռ Վանի կուսակալութեան սահմանից դուրս չէինք եկել։—Արճէշի Ա. գիւղից ելանք առաւօտ կանուխ և 6—7 վերստաչափ դէս Խ. գիւղն իջևանեցանք։ Չը նայելով այդ կարճ տարածութեան, մենք այդ օր քայլած էինք ուղիղ 10 ժամ։ Քայլած էինք, ասում եմ, վասն զի փլխած ձիւների, լճացած ջրերի միջից վերին աստիճան դժուար և վտանգաւոր էր ձիով անցնել, հարկադրված էինք իջնել և հետևել մեր ձիերին։ Այդ օր մեր ուղեկիցներից մին, մի Թիֆլիսեցի ծերուկ, կիսովին սառած՝ հարկադրվեց ետ դառնալ։ Չը գիտեմ աջողեցա՞ւ ողջամբ Արճէշ հասնել, թէ ոչ։ Մեր կարաւանի ձիերից մին հալած ձիւների մէջ սատկել էր արդէն նախորդ օր, մին էլ այդ օր սատկեց. երկուսն էլ սատկեցին՝ մինչև մեր Կարին հասնելը։

Այդ վիճակի մէջն էր ահա, որ մենք յոգնած, ջարդված, ջրից հանված կատուների պէս տըրզկած հասել էինք Խ. գիւղը։ 30 քիւրդ և 10 հայ տանից բաղկացած մի անշուք կեղտոտ գիւղ էր դա։ Մենք ցանկանում էինք անշուշտ հայի տուն իջևանել և այդ մասին յայտնել էինք մեր զաբթիէին։ Բայց հազիւ թէ մեր կարաւանը մօտեցել էր գիւղին, ահա մի խումբ քիւրդեր մեր առջև ելան։ Մենք անշշուկ հետևում էինք մեր Հասան աղային։ Յայտնի երևում էր, որ նրա սիրտն էլ մերինից ոչ պակաս ուժգնութեամբ տրոփում էր երկիւղից։ Ուղղափառ հաւատացեալի յատուկ ս է լ ա մ - ա լ է յ ք ո ւ մ ֆօրմիւլով նրանց բարևելով՝ Հասան իր քայլերն ուղղեց դէպի գիւղի մի նեղ, ցեխոտ փողոց։ Իսկոյն ետևից լսվեց մի խրոխտ ձայն.

—Է՛յ, բանա բաք-սանա, քիմ սընըզ։

Մի քիւրդ էր դա, հասարակ զգեստով և անզէն, բայց գլխարկից և անոր վրայի նշանից երևում էր, որ համիդիէ զօրագնդին էր պատկանում։ Դարբեցաւ Հասան և քիւրդերէն լեզւով յայտնեց, որ մենք հայ թ ի ւ ջ ա ր ն ե ր ենք, թէ ամենքս էլ Վանի փաշայից Ֆ ի ա ր մ ա ն (ասել կամենում էր՝ անցագիր) ունենք և Ստամբօլ ենք գնում, թէ ինքն էլ կառավարութիւնից նշանակված պաշտօնեայ է մեզ ապահովութեամբ Էրզրում հասցնելու համար և թէ, վերջապէս, մենք հայ լինելով ուզում է մեզ իջևանել տալ մի հայի տուն։

—Բայց գիտցիր, ասաց քիւրդը, մուհաֆազա՛ մէմուրի սըն, նէ... սըն (ապահովութեան պաշտօնեայ ես, ինչ... ես), գիտցիր որ ես էլ աս քեար եմ, հասկանո՞ւմ ես. գիտցիր որ ձեզպիսիներ որդնի նշանակութիւն իսկ չունեն մեր առջև. այստեղ կարգ կայ, օրէնք կայ, որին հըպատակել չիմացողը անպատիժ չի մնար. ինչպէս ես համարձակվում դու առանց մեր մեծաւորի հրամանին կամ գիտութեան այդ գ ե ա ւ ո ւ ր ն ե ր դ քո ուզած տեղն իջեցնել. դէ, իսկոյն և եթ առջև ընկիր, եթէ չես ուզում որ մէկ հարուածով գլխակդ մեր շներուն կերակուր դարձնեմ։

Համաձայնվեց Հասանը և մենք հետևում էինք նրան։ Գիւղի մեծաւորի տան առջև հասնելիս, մեր զաբթիէի հետ մի քանի կարճ հարց ու պատասխաններ փոխանակվելէ վերջ՝ հրամայեց առաջնորդել մեզ բոլորիս մի ինչ որ Օսման աղա քիւրդի տուն։ Մենք չուտով իմացանք թէ ինչու էին ցանկանում, որ մենք քիւրդի տուն իջևանէինք։ Զարթիէն վկայել էր, թէ մենք վաճառ թ ի ւ ջ ա ր ն ե ր ենք. այդ վկայութեան մէջն իսկ թաղնված էր մի խորամանկ միջոց, որով «ապահովութեան պաշտօնեայն» պիտի փրկէր իր անձը և միանգամայն սիրաշահէր ընչաքաղց քիւրդի սիրտը։ Չէ՞ որ նա մեզ տանելէ վերջ վերադառնալու ալ էր։

Օսման աղի տունը մի մեծ ախոռ էր քանի մի բաժանումներով. մէկ կողմ եզներ, գոմէշներ էին կապվել, միւս կողմ՝ կովեր, քիչ հեռի ձիեր։ Դրանց բոլորի կենտրոնը կազմում էր մի բարձր տարածութիւն, ս ա ք ո ւ կամ ս ե ը ո օ դ ա ս ի։ Գետնի վրա տարածել էին չոր խոտ, վրան պարզած թաղիքներ։ Սաքուի ճակատը գտնվում էր բ ո ւ խ ա ր ի, որի մէջ փթրի կտորներ էին ծխում։ Բուխարի կողքին երկար պարզվել էր Օսման աղան։

կերութիւն հիմնելու համար պէտք էր ներկայացնել կանոնադրութիւնը ներքին գործերի մինիստրութեան և խնդրել նրա հաստատութիւնը: Այդ հանգամանքը շատ երկարացնում էր գործը, որ երբեմն ամբողջ տարիներով ձգձգւում էր՝ դառնալով երկար գրագրութիւնների առարկայ: Այժմ կանոնադրութեան հաստատութիւն չէ պահանջւում, քանի որ մինիստրութեան հրատարակած օրինակելի կանոնադրութիւնը արդէն հաստատուած է: Եթէ մի քաղաքում կամ գիւղում մասնաւոր անձինք կամենում են հաստատել աղքատներին կամ աշակերտներին օգնող ընկերութիւններ, նրանք պիտի ընդունեն մինիստրութեան կանոնադրութիւնը և այնուհետև պիտի միայն տեղական իշխանութեան թոյլտւութիւնը խնդրեն այդ ընկերութիւնները բաց անելու համար:—Մինիստրական այս կարգադրութիւնը ահագին զարկ է տալիս բարեգործութեան. և եթէ հասարակական օգնութեան գաղափարը տարածուած է Ռուսաստանում, պէտք է սպասել, որ այս թեթև ու հեշտ միջոցը առաջ կը բերէ բազմաթիւ հիմնարկութիւններ, որոնց նպատակը կը լինի օգնել աղքատներին և աշակերտներին:

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

Դեկտեմբերի 16-ին, „Խանում“ կոմեդիա 3 գործ. և 4 պատկերով, Հեղ. Ցագարելիի, Թարգ. Արաքսեանի.

Ցագարելիի գրուածքի ամբողջ արժանաւորութիւնը նրա բեմականութեան մէջն է, որովհետև նա թէև շօշափել է կեանքի կենդանի գծեր, բայց շատ թեթև կերպով. ստեղծած անձնաւորութիւնները չեն հասնում տիպերի աստիճանի: Անձնաւորութիւնները չեն նկարագրուած ամբողջ և որոշ հոգեբանութեամբ, այլ բնաւորութեան մի գծով միայն. նրանք աւելի տիպերի սիլուէտներ են: Այդ կողմից մի փոքր բացառութիւն են կազմում մօցիքուլները,—տիպեր՝ արդէն շատ անգամ մշակուած և սպառուած Թիֆլիսի կեանքից վերցրած կոմեդիաներում և վօդևիլներում... Սակայն չը նայելով դրան, չը նայելով որ հեղինակը շատ թեթև կերպով է նկարագրել կեանքը, շօշափել է նրա միայն մի քանի գծեր, նրա պիէսը լի է բեմական արժանաւորութիւններով, խաղացւում է աշխոյժով և լսւում է մեծ հետաքրքրութեամբ:

«Խանումի» խաղը անցաւ շատ աջող: Մենք արդէն նկատել ենք, որ տեղական կեանքից վերցրած պիէսները մեր դերասանական խումբը անհամեմատ աւելի լաւ է խաղում: Եւ հասկանալի է ինչու. ամեն մի միտք, ամեն մի ակնարկ նրանց հասկանալի է և այն կեանքին է վերաբերում, որի մէջ կազմվել է նրանց աշխարհայեցողութիւնը: Բայց ինչ անեն դերասանները, երբ մայրենի ռեպերտուարը, նոյնպէս և մեզ դրակից և մասամբ համակենցաղ ազգի ռեպերտուարը աղքատ է գեղարուեստական ստեղծագործութեան, մանաւանդ բեմին վերաբերեալ ճիւղում: Մենք շատ ենք յետ մնացել: Մեր ամենատաղանդաւոր բեմական գրողը՝ Սունդուկեանց, իր երկարաձիգ գրական կեանքում մի քանի գրուածք տալով, բաւականացաւ: Արդեօք գտնո՞ւմ է «Պեպօի» հեղինակը իր կեանքի տրագիզմը. ինչեր կարող էր անել, բայց...: Պ. Սունդուկեան տաղանդով մօտենում է Օստրովսկուն, իսկ եթէ համեմատենք երկուսի արդիւնքը...

Պիէսի գլխաւոր դերը—Խանումի դերը, կատարում էր օրիորդ Վարդուհին, որի բենեֆիսն էր այդ ներկայացումը. օրիորդը իր դերը կատարեց մեծ ռէալիզմով. բայց նրա ռէալիզմի մէջ էր և է միշտ նրա պակասութիւնը. Նրա ռէալիզմը շատ անգամ մերկանում է արուեստը գեղեցկացնող, նրբացնող ազդեցութիւնից: Կայ մի նուրբ կէտ, որը մոռանալով, դերասանը և դերասանուհին հեշտութեամբ բիրտ գռեհկութիւն (вульгарность) կարող են մտցնել խաղի մէջ. այդ այն է, երբ մոռացվում է արուեստը և նրա դերը՝ խաղի համար: Օրիորդի շարժումները և դէմքը, երբ նրա դերը փոքր ինչ աշխոյժ է, արագութեամբ կորցնում են կանացիութեան նշանները և դառնում առնական, իսկ ձայնը անախորժ, ծղրտուն: Այդ պակասութիւնները առանձնապէս աչքի էին ընկնում այս անգամ: Հարկաւոր է սեփական, անձնական ռէալիզմը յարմարեցնել արուեստին, մինչդեռ օրիորդը շատ անգամ հակառակն է անում: Միւս մօցիքուլի դերը խաղում էր տիկին Մելիքեան և բաւական աջող, թէև նկատւում էր համարձակութեան յայտնի աստիճանի չափազանցութիւն. ինչքան էլ որ քողը պատռած լինի մօցիքուլը, չը պիտի մոռանալ, որ նա կին է, ասիացի կին, և այն էլ շատ էլ չը փայփայված բաղդից: Շատ աջող էր հասարակաւոր իշխանի դերում պ. Աբէլեան. չը նայելով որ այդ անձը նկարագրված է շատ դժգոյն, պարոնը իր միմիկայով, շարժումներով, ձայնի նուրբ փոփոխութեամբ կենդանի տիպ ստեղծեց նրանից: Ամենից շատ ուշադրութիւն գրաւեց իր խաղով պ. Արաքսեան՝ կէս կինտօ, կէս պրիկաշչիկ Տէրտէրենց Ակոբի դերում, մասամբ շնորհիւ իր դերի յատկութիւններին, որ լի էր կոմիզմով. դերասանը այս անգամ էլ մեծ ձիրք ցոյց տուեց տեղական կեանքից վերցրած տիպը ներկայացնելու մէջ: Դերասանի մէջ նկատւում է բեմական ինտելիգենտութիւն, որը միշտ պաշտպանում է նրան գռեհկութիւնից (вульгарность), որի մէջ հեշտ կարելի է ընկնել այն դերերում, որ նա շատ անգամ խաղում է: Վատ չէր իր դերում տիկին Աւետեան. Սօնան այնքան անգոյն է նկարված, որ դերասանուհուց դժուար է պահանջել աւելի: Այս անգամ ուզում ենք մի քանի խօսք ասել խմբի անդամներից մէկի, մի պատանու մասին, որը ամենաջանասէրներից կարող է համարվել,—Մէլիք-Յովսէփեանի մասին, որը համարեա ամեն անգամ բեմ է դուրս գալիս և միշտ ծառաների դերում: Մեր կարծիքով, այդ պատանին հազիւ թէ ուղիղ ճանապարհի վրա է կանգնած, նուիրելով իրան Մելպոմենային: Ամենայն ուշադրութեամբ հետևել ենք նրա խաղին, միշտ վերապահելով մեր կարծիքը, վերջը եկանք այն եզրակացութեան, որ այդ ջանասէր պատանին զուրկ է բեմական ընդունակութիւններից և որ նա աւելի լաւ արած կը լինի, եթէ իր՝ դեռ մատաղ ոյժերը այլ արհեստի նուիրի:

Ս.

ՆԱՄԱԿ ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶԻՑ

Դեկտեմբերի 18-ին

Ուշադրութեան արժանի է մեր դումայի հետևեալ որոշումը.—առաջիկայ յունվարից Նիկոլայևսկի 6-դասարանեան քաղաքային ուսումնարանում բանալ եօթներորդ պօստ-հեռագրական դասարան, գլխաւորապէս այդ ուսումնարանում աւարտողների համար: Բայց, ծրագրի համաձայն, պօստ-հեռագրական դասարանը կարող են մտնել ոչ միայն պրօգիմնազիայի գիտութիւն ունեցող երիտասարդները, ինչպէս Եկատերինոդարում և Օդէսայում, այլ և օրիորդներ, որոնք անցել են գիմնազիայի 6 դասատունը: Պարզ է, որ այդ դասարանի բացումը ունի երկու նպատակ, նախ՝ պատրաստել արժանաւոր հեռագրագէտներ, և երկրորդ՝ տալ միջոց ազնիւ աշխատանքով բաւարար ապրուստ գտնել այն օրիորդներին ու երիտասարդներին, որոնք չքաւորութեան կամ ուրիշ որ և է պատճառով հազիւ են կարողացել պրօգիմնազիական գիտութիւն ձեռք բերել: Այդ դասարանը մտնել ցանկացողները, ներկայացնելով համապատասխան ուսման վկայական, ենթարկվելու են քննութեան միայն ֆրանսերէն ու գերմաներէն լեզուներից: Պահանջվում է այդ լեզուներով գրել-կարդալ և բառարանի օգնութեամբ թարգմանել: Պօստ-հեռագրական դասարանի համար տարեկան որոշված է 1000 րուբլի ծախս, որից 600 ր. չարունակ տալու է պօստ-հեռագրական շրջանի վարչութիւնը, որը բացի դրանից պարտաւորվել է ձրի տալու բոլոր հարկաւոր մեքենաներն ու գործիքները: Ուսման վարձ որոշված է 25 րուբլի, բայց լինելու են և ձրի սովորողներ, որոնց փողը վճարելու է Նիկոլայևսկի ուսումնարանը սեփական գումարից և մասամբ քաղաքի կողմից:

Ց. Խաչատրեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Каспій» լրագիրը, դեկտեմբերի 21-ի համարում, հաղորդում է հետևեալ լուրը. «Մշակ» լրագրի խմբագրութիւնը խնդիրք է ներկայացրել կառավարութեան, որպէս զի «Մշակը», 1898 թւի յունվարից հրատարակվի ոչ թէ շաբաթը երեք անգամ, այլ հինգ անգամ»: Քանի որ այդ լուրը հրապարակ է եկել, մենք ստիպված ենք յայտնելու հայոց ընթերցող հասարակութեան, որ դա ճշմարիտ է: «Մշակի» խմբագրութիւնը սեպտեմբեր ամսին արդէն դիմել է Պետերբուրգ՝ խնդրելով թոյլտւութիւն, որ 1898 թւի յունվարից «Մշակը» հրատարակվի ամեն օր, բացի տօն և տօներին յաջորդ օրերից, և այս օրերս սպասում ենք պատասխանի:

—

Մեզ գրում են Թաւրիզից, դեկտեմբերի 7-ից. «Երէկ Թագաւոր կայսրի անուանակոչութեան պատճառով այստեղի ռուսաց հիւպատոսարանում, նոյնպէս և մի քանի ռուսահպատակ հայերի տներում հրաւառութիւն կար:»

—

Շաբաթ երեկոյեան, դեկտեմբերի 20-ին, քաղաքի մէջ տարածվեց մի անսպասելի լուր՝—Պլիւշևսկին սպանված է, իսկ ազնուականութեան պարագլուխ իշխան Կօնստանտին Մուխրանսկին ծանր վիրաւորված: Մասնաւոր հաւատարմատար Պլիւշևսկու անունը ծանօթ է մեր հասարակութեան՝ Մանի սպանութեան օրերից, իսկ վերջին ժամանակներս նա խօսակցութեան նիւթ էր այն դանդաղի պատճառով, որ նա ներկայացրել էր դատարանին, պահանջելով իշխան Մուխրանսկուց 99 հազար րուբլի, իսկ վերջինը յայտարարեց, թէ նրա ներկայացրած դօկումենտը կեղծ է: Եւ, ինչպէս երևում է, հէնց այդ վերջին գործն էլ դեկտեմբերի 20-ի դրամայի հիմք է ծառայել: Դէպքը պատահել է այսպէս: Շաբաթ երեկոյեան, ժամի $8^1/_2$-ին, իշխան Մուխրանսկին, ըստ սովորութեան, կառքով գալիս է «Կրուժօկ», և հազիւ էր իջել դրան մօտ, երբ յանկարծ նրա վրա է յարձակվում Պլիւշևսկին՝ խէնջարը ձեռքին: Իշխանը ձեռափայտով սկսում է պաշտպանվել: Պլիւշևսկին մի քանի թեթև վէրք է հասցնում նրա ձեռքին և քթին: Այդ ժամանակ կողմնակի մարդիկ միջամտում են և Պլիւշևսկու ձեռքից խլում խէնջարը. նա անմիջապէս հանում է ռէվօլվէրը և կրակ տալիս Մուխրանսկու վրա. հեռանալով մի քանի քայլ, երբ տեսնում է որ Մուխրանսկին վայր ընկաւ, նա նոյն տրճանակով իրան սպանում է, գնդակը ուղղելով ուղիղ ճակատի ձախ կողմը: Մահը րօպէական էր. վրա հասնողները նրան գտնում են արդէն մեռած: Պլիւշևսկու դիակը տեղափոխեցին Միքայէլեան հիւանդանոց, իսկ վիրաւորված իշխան Մուխրանսկուն տարան իր բնակարանը: Գնդակը դիպել է նրա փորի ներքին մասին: Դէպքի երեկոյեան հասարակութեան զանազան շրջաններից բազմաթիւ մարդիկ այցելեցին վիրաւորված իշխանին: Գործի քննութիւնը արդէն սկսված է և ոստիկանութիւնը կնքել է Պլիւշևսկու բնակարանը: Մուխրանսկու վիճակը, երէկ, երկուշաբթի օր, լաւ էր. բժիշկները դեռ չեն գտել, թէ որտեղ է մնացել գնդակը. ենթադրում են, որ գուցէ կարիք չը լինի գնդակը հանել: Նրա առողջութիւնը առ այժմ վտանգաւոր կերպարանք չունի: Պլիւշևսկին, ինչպէս ասում են, թողել է նամակներ կնոջ և աղջիկների անունով, և մի ծրար, որի մէջ բացատրութիւններ կան իր վերջին գործի համար: Ասում են նա թողել է բաւական փող: Նա 76 տարեկան էր: Տեղեկութիւն կայ, որ մի քանի օրից ի վեր արդէն Պլիւշևսկին առիթ էր որոնում հանդիպելու Մուխրանսկուն՝ նրան սպանելու համար:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան վարչութիւնը որոշել է՝ իրաւաբանների հետ միասին քննել հեղինակների իրաւունքները՝ նրանց ինքնուրոյն և թարգմանական աշխատութիւնների վրա, և

Տանուտէրը հրամայեց մեզ նստել: Մենք մեր թրջած չորերը քաշ արինք պատից և սիւներից որ չորանան, իսկ մեր խուրջինները շարեցինք կենտրոնը և շուրջը բոլորվեցինք, որովհետև հէնց որ իմացան թէ Օսման աղայի տունը թիւջարներ են իջևանել, բոլոր գիւղացիք, մեծ, փոքր, կին, մարդ, այնտեղ վազեցին եկան թամաշա անելու: Տանուտէրն ինքը բարեսրտութիւն ունեցաւ զգուշացնելու մեզ, որ հոգ տանենք մեր իրեղէններին...

—Իմ տանս մէջ թել մը անգամ չի կորսուիր, բայց ի հարկէ ես պատասխանատու չեմ լինիր, եթէ ձեր անզգուշութիւնից օգտվելով մի բան թռցնեն:

Մենք անտեղեակ էլ չէինք քիւրդի հիւրասիրութեան հանգամանքներին:—Նախորդ օրը Ա. գիւղին մէջ իջևանել էր Վանի անգլիական հիւպատոսը, որ Կ. Պօլիսցն էր մեկնել Վան գնալու համար և հէնց նրա բարձի տակից գողացել էին նրա ռէվօլվէրը, չը նայելով որ նրա հետ կային 4 զաբթիէ: Նրան ուղեկցող երկու վանեցիներն էլ իրանց իրերը ամբողջութեամբ թողել էին Երզրումի գիւղերից մինում, չուզելով որ գողերի բաժին լինեն դրանք:

Մեզ դիտելու եկող ինքնակոչ հիւրեր աչքերնին մեր վրա սեւեռած սպասում էին, թէ երբ պիտի բանանք մեր խուրջինները, որպէս զի առիթ ունենան տեսնելու, թէ ինչ ունենք մենք մեր թիւջարի բեռներում: Իսկ մենք, չը նայած որ այդ օր ոչինչ կերած չէինք, հարկադրվեցանք ցոյց տալ թէ անօթի չէինք, թէ մեզ հետ երբէք խմիչք չունէինք և թէ մի փոքր քնել, հանգստանալ էինք կամենում: Օսման աղան բարեհաճեցաւ վերջապէս ամենակոպիտ հայհոյանքներով վռնդել այդ բոլորին, բայց էլի մնացին տակաւին քանի մը երիտասարդ քիւրդեր, բոլորն էլ ոտից գլուխ զինված: Մենք բաց արինք մեր խուրջիններ և մի քիչ հաց ու պանիր հանեցինք ուտելու, որը վերցրել էինք մեզ հետ Վանից: Մեզ հետ կերան նաև տանուտէրը, բոլոր իր հիւրերը, մեր զաբթիէն և 5—6 ձիապաններ:

—Ինչպէս է այժմ Վանի դրութիւն, հարցնում էր Օսման աղան. գեավուրներ խելքի եկա՞ն վերջապէս, այլևս ֆիդայիներ չե՞ն պահում իրանց տներում: Տեսա՛ք ինչպէս Ալլահը ձեր մեղք ձեր ճակատին փակեց: Ո՞ր օսմանլին մի գեավուրի դէմ մի չօռ էր ասած. ինչպէս իբրև եղբայր ապրում էին մուսուլմանն ու ռայան, և ինչպէս մեր հայրէթլի սուլթան առատաձեռնում էր իր շնորհն ու բարիքը և՛ հաւատացեալին և՛ անհաւատին: Բայց ինչպէս ընտանիքի հայրը իրաւունք ունի իր խեռ և սատահակ որդիներին պատժելու, այնպէս էլ մեր թագաւորը հրաման տուաւ մեզ մի լաւ դաս տալ ձեզ: Աստուած է վկայ, որ ես մի մրջիւնի վրա իսկ ոտք դնելու խղճահարվում եմ, բայց թագաւորի հրամանն էլ տանկոլս անելը՝ նոյնչափ մեղք է մեզ համար: Շուքիւր Ալլահ, ես շատ ուրախ եմ տեսնելով, որ այժմ խաղաղութիւն վերահաստատվել է և թիւջարներ էլի Ստամբոլ են գնում:

Մեր կողմանէ, իբրև ինքնակոչ թարգման, քիւրդի խօսքերին պատասխանում էր Հասան, միշտ հաստատելով նրա յայտնած մտքերը «բալէ, աղա, բալէ» խօսքերով և միանգամայն վկայելով, որ մենք ֆեդայիներին համակրող չենք եղել և հէնց դրա համար է, որ վալի փաշան էլ ֆարման է տուել մեզ Ստամբոլ գնալու:

—Ասում են թէ ղաւղա է ծագել մեր Թագաւորի և ուռումի (յոյների) մէջտեղ: Ճի՞շդ է:

Մենք հաստատեցինք. թիւրք-յունական պատերազմը նոր էր սկսվել:

—Հը, ուռումն էլ դասի է կարօտ. կը տեսնէք, վաղը կը տեսնէք թէ այդ կեավուրներ ոնց կը քաշեն իրանց ծօծրակը. նրանք էլ ուզում են մուսուլմանի բազկի ոյժը փորձել...: Բայց ես կարծում եմ, որ կամ ինկլիզի քաֆթար պառաւը (Անգլիայի թագուհին էր ակնարկում), կամ Մոսկովի թագաւորն է, որ մատ է տալիս և երբեմն ձեզ, երբեմն ուրիշներին շուների պէս մեր վրա է քշքշում: Էհ, ինչ ասեմ, մեր թագաւորին ասեմ, որ պառաւներին կամ ուրիշներին էլ թափ է ուղարկում և նրանց թագաւորութիւնը ղաբուլ անում:

Ընթրիքից վերջ սաստիկ յոգնածութիւն էինք զգում. մեր ընկերներից ոմանք արդէն գրեթէ առանց ոչինչ ուտելու նստած տեղերնին քնել էին, կամ աւելի ճիշդ՝ թմրել էին: Անտանելի էր ախոռի սաստիկ տաքութիւնը, գարշահոտութիւնը և խոնաւութեամբ թանձրացած օդը: Առաստաղի վրա իբրև լուսամուտ ծառայող երեք ծակերն էլ գոցել էին, այնպէս որ 60-է աւելի կենդանիների և 25-ի չափ մարդոց արտաշնչութեամբ օդը կարծես անթափանցելի էր դառել: Մի կտոր մոմը, որ մենք Վանից վերցրել էինք մեզ հետ, վառւում էր և կարծես մի թանձր ամպի միջից հազիւ նկատելի էր լինում: Ես դուրս եկայ մի ընկերի հետ մի քիչ մաքուր ազատ օդ շնչելու համար: Դուրսը մութ էր. աստղեր փայլում էին ջինջ երկնից երեսին: Սաստիկ ցուրտ էր: Շների երկիւղից չէինք համարձակվում շատ հեռանալ:

—Ախպէր, տուք խա՞յ էք, լսվեց մի երկչոտ ձայն մեր ետևից: Ետ դարձանք և մութի մէջ նշմարեցինք մի պառաւ կին սափորը ուսին: Գիւղի աղբիւրից էր գալիս: Սրտաշարժ էր տեսնել այն ուրախութիւնը, որ նա ցոյց տուեց իմանալով, որ մենք հայ-քրիստոնեայ էինք: Մեր խնդրանաց վրա առաջնորդեց նա մեզ իր տունը՝ որ հեռու չէր այնտեղից:

Տխուր, դալկացած դէմքեր, մարած, արտասունքից կարմրած աչեր, ցնցոտիներ, քուրջեր, չքաւորութիւն իր բովանդակ մերկութեամբ, ահա ինչ որ տեսանք այդ մութ տան մէջ: Ձէթի աղօտ ճրագը աղոտ լոյս էր սփռում տան մրոտ պատերի վրա. տան թէ՛ դուռը և թէ՛ լուսամուտները վերցվել տարվել էին, լուսամուտի ծակերը խցեր էին քուրջերով: Թօնիր կար, բայց պաղ էր. դրա շուրջ մի փալասի տակ կծկվել էին մի 6 տարեկան աղջիկ և 2 տղաներ նրանից փոքր: Պառաւն էլ փալասի տակը մտաւ, չորսն էլ դողում էին, չորսն էլ կիսամերկ: Տխուր աւերակի տպաւորութիւն էր ազդում այդ տունը մարդու վրա. ոչ մի կարասիք չէր երևում այնտեղ, միայն կեղտոտ փալասի կտորներ, 2—3 հատ մրոտ պուտուկ, մի անկիւն էլ կալի չորացրած աղբ (վառելու համար) և վերջապէս մի պարկ կորեկ, ահա ամեն ինչ, որ կարելի էր գտնել այդ որջի մէջ:

(Կը շարունակվի)

պարզել պատմիրած աշխատութիւնների սեփականութեան խնդիրը:

—

Այժմ, երբ արդէն թատրօնական սեզօնի կէսն անցել է, մենք իրաւունք ենք համարում նկատել Բագուի հայոց թատրօնական կօմիտէտին, որ նա անուղղելի սխալ է անում՝ բաւականանալով հին, արդէն շատ վաղուց հասարակութեան ծանօթ ռէպէրտուարով: Դեռ սեզօնի ըսկզբում մենք այդ կէտի վրա ուշադրութիւն հրաւիրեցինք, և այժմ միանգամայն վստահ կարող ենք ասել, որ այդպէս շարունակել չէ կարելի: Կարծում ենք, որ լաւ կը լինի, եթէ գոնէ այժմ այդ սխալն ուղղեն:

—

Հանգուցեալ Յովհաննէս Խ ա տ ի ս ե ա ն ի անունով ստիպենդիա հիմնելու գործի օգտին ստացանք. 1) Բաթումից, Յակոբ Քոչարեանից՝ 5 ր. 2) Թիֆլիսից՝ ոմն 1 րուբլի. 3) Բագուից՝ Ներսէս Աբէլեանից՝ 10 րուբլի: Ուրեմն նախկին 161 րուբլու հետ այժմ ունենք 177 րուբլի:

—

Դեկտեմբերի 21-ին օպերային խումբը ներկայացրեց «Անդրէ Շենիէ» օպերան, տարաբաղդաբար, այս անգամ փոքրաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ: Անդրէ Շենիէի դերը այս անգամ՝ Պերրեաի փոխարէն կատարեց երգիչ Արցիմօվիչ, և չը փչացրեց այդ թէև փոքրիկ, բայց դուրեկան պարտիան:

—

Դեկտեմբերի 21-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում տեղի ունեցաւ կօնցերտ և պարերեկոյթ յօգուտ վրացիների մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան, որը գրաւել էր բաւական մեծ բազմութիւն:

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 12-ին քաղաքային վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի հրաւիրեց քաղաքային լիազօրներին: Դուման զբաղվեց քաղաքային դպրոցին կից գ ի ւ ղ ա տ ն տ ե ս ա կ ա ն մասնաճիւղ հիմնելու խնդրով, քաղաքի միջոցներով, նահանգական իշխանութեան առաջարկութեան համաձայն: Խորհրդին մասնակցում էր նաև Երևանի նահանգի ժողովրդական դպրոցների տեսուչ Պերեվօզնիկօվ: Չը նայելով պ. տեսչի թախանձանքներին՝ չը կողպելով յիշած դպրոցում գոյութիւն ունեցող արհեստագիտական բաժանմունքները՝ բանալ և գիւղատնտեսական բաժանմունք, դուման վճռեց խնդրամատոյց լինել բարձր իշխանութեան առաջ, որպէս զի մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող ատաղձագործական, ճախարակամեքենական և փականագործական-դարբնական արհեստանոցները, որ քաղաքի հաշւով և գանձարանի օգնութեամբ են պահվում, ոչնչացվեն և մի և նոյն միջոցներով բացվի գիւղատնտեսական ճիւղ, քաղաքային դպրոցի աշակերտների համար: Դրան ժողովրդական առածն ասում է «յօնքը շինելու տեղ աչքն էլ հանել». դրանից էլ խ ե լ ա ց ի վճիռ յիմարութիւն կը լինէր սպասել մեր քաղաքային խորհրդից, որովհետև նրա կազմն այնպէս է, որ չէ կարող մի յօնք դրատել, մինչև մի աչք չը հանի:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ՄՕՏ

Խառնակութիւնները Պարսկական ծոցում, ըստ երևոյթին, մեծ չափեր են ընդունում: Կ. Պօլսից Պետերբուրգի լրագիրներին հաղորդում են, որ թիւրքաց կառավարութիւնը անհանգիստ է եղել արաբների ապստամբական շարժումից Պարսկական ծոցում: Սուլթանը հրամայեց զինուորական մինիստր Ռիզա-փաշային շտապով զօրեղացնել այնտեղի բերդապահ զօրքերը: Այս օրերս գնում են այնտեղ մի քանի բատալիօններ պատերազմական պաշարներով: Ապստամբութիւնը բռնկվել է, գլխաւորապէս, Բաշադ նաւահանգստում, Շատ-էլ-Արաբի գետաբերանում, և ուրիշ երկու նաւահանգիստներում—Կօզխառում և էլ-Կոտիֆում: Թիւրքերը հաւատացնում են, որ ապստամբութիւնը առաջացրել են անգլիացիները, (??), որոնք այդպիսով վրէժ են հանում Թիւրքիայից այն օգնութեան համար, որ իբր թէ Թիւրքիան ցոյց է տալիս հնդկական ապստամբներին: Կ. Պօլսում վախենում են, որ չը լինի թէ Անգլիան գրաւի Թիւրքիայի դէմ ապստամբված շրջանները և մանաւանդ Բաշադը, որպէս բանալի Բասսօրի և Շատ-էլ-Արաբի: Այդպիսի քայլի համար առիթը արդէն անգլիական հիւպատոսարանի մի պաշտօնեայի սպանութիւնն է:

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

—

Պ ա ր ի զ, դեկտեմբերի 21-ին

Քանի մ՚օր առաջ մեծ կորուստ մ՚ունեցաւ Ֆրանսա՝ իր պարծանքը կազմող վիպասաններէն մէկին անակնկալ մահովը:

Ալֆօնս Դօդէ մեռաւ...

Ու այս մահագոյժ բօթը կայծակի արագութիւնով տարածվեցաւ ու արձագանք գտաւ ամբողջ Պարիզի մէջ:

Անցած հինգշաբթի իր տան մէջ, ամբողջ օրը, իր սովորութեան համեմատ աշխատելէ և քանի մը այցելութիւններ ընդունելէ վերջ՝ երեկոյին, Ալֆօնս Դօդէ, ընթրիքի որոշված ժամին, իր ընտանիքին հետ սեղան նստած էր՝ խիստ ուրախ: Առաջին կերակուրը դեռ նոր դրված էր սեղանին վրա և ծանօթ վիպասանն անկէ հազիւ մէկ գդալը դրած էր իր բերանը՝ երբ գդալը վար ընկաւ ձեռքէն, և ինք իր աթոռէն վար գլորեցաւ՝ խղդուկ ձայնով մը աղաղակելով. J'étouffe, j'étouffe (կը խեղդվիմ, կը խեղդվիմ): Յետոյ, այլ ևս ոչինչ, լռութիւն, անշարժութիւն, մահ...: Վայրկեան մը վերջ կը հասնէին արդէն հե ի հեւ երկու վարպետ բժիշկներ. բայց անօգուտ... մահը յափշտակած էր իր որսը, ու բժշկութիւնն անկարող էր խլել նրան մահվան ճիրաններէն:

Ուրբաթ առաւօտ արդէն ամբողջ Պարիզը իմացած էր այս աղետաբեր լուրը ու անոր հարուածին ծանրութիւնն զգացած: Ամեն մարդ, որ քիչ թէ շատ տեղեակ էր գ ր ա կ ա ն ու թ ի ւ ն և գ ր ա կ ա ն ա գ է տ անուններուն, մանաւանդ ամեն բերան, որ կարդացած էր հեղինակին անգին գործերը, կուլար անոր վրա. իսկ զինք մօտէն ճանչցողներու և անոր հետ բարեկամ եղողներու համար՝ սև սուգի, լացի ու կսկծի օր մըն էր այն: Ամբողջ լրագրութիւնն անով կը զբաղվի մինչև այսօր. թերթերու սիւնակները լեցված են Դօդէի յիշատակին ձօնված ուղերձներով, այն սիրելի անունին՝ որ մամուլի փառքն ու գանձն եղած էր. բոլոր ծանօթ գրականագէտներն, ամենն ալ բարեկամ ու համակրող հանգուցեալին՝ հրապարակով իրանց վերջին հրաժեշտի ողջոյնը մատուցին անոր՝ որ ա՛լ չը զգար հիմա, որ չի լսեր այլ ևս...

Ալֆօնս Դօդէ ծնած է 1840 թւին, խոնարհ ընտանիքէ մը, Նիմ քաղաքի մէջ: Տասն և եօթը տարեկան հասակին՝ արդէն ուսուցիչ կը լինի վարժարանի մը մէջ: Տարի մը յետոյ, կորոշէ գալ Պարիզ, ուր կը գտնվէր իր եղբայրներէն մին՝ Էրնէստ Դօդէ: Հազիւ թէ Պարիզ ոտք կոխած՝ դեռ բոլորովին անփորձ երիտասարդ, ուշի ուշով կը սկսի հետևել գրական շարժումներուն ու մանիլ անոնցմով. քիչ ատենի մէջ արդէն անյագ տենչ մը, ծարաւ մը կը զգայ գրելու, փառք ու հարստութիւն վաստկելու համար, և, ինչպէս բնական է, քանի մը յօդուած կը գլորէ լրագրութեան սիւնակներուն մէջ: Իր գրութիւնները շատ ախորժով կը կարդացվին, այնպէս որ յետոյ կանոնաւորապէս կաշխատակցի «Figaro»-ի և «Monde Illustré»-ի մէջ:

Ալֆօնս Դօդէի առաջին երկասիրութիւնն եղած է բանաստեղծական հատոր մը, «Amoureuses», գողտրիկ ոտանաւորներով լեցուն, որոնք մէջտեղ կը հանեն հեղինակին նորաբոյս հանճարը. բայց բնութիւնը՝ բանաստեղծի քնարէն աւելի՝ վիպասանի գրիչը սահմանած էր իրան՝ մարդկութեան տառապանքները պատկերացնելու և մոլութիւնները հարուածելու համար: «Petit Chose» անուն գիրքին մէջ՝ հեղինակն իր կենսագրութիւնը կընէ բոլորովին պարզ ու զուարճալի ոճով մը: Քսան և հինգ տարեկան հասակին մէջ գրած է «Lettres de mon Moulin» անուն երկն, ուր ճարտարութեամբ պատկերացուցած է «ճպուռներու երկիր»-ին վառվռուն լոյսը: Ալֆօնս Դօդէ բոլորովին տիրած էր իր ամեն դասակարգի ընթերցողներուն վրա՝ իր մաքուր ու յստակ լեզուովն ու գաղափարներու յարաճուն փոփոխութիւնովը: Իր ամբողջ գործերու թիւ մօտաւորապէս քսանի կը հասնի, որոնց մէջէն «գլուխ գործոց» են «Nabab», «Jack», «Fromont jeune et Risler aîné», «Rois en Exil», «l'Arlésienne», «Numa Roumestan», «Robert Helmont», «l'Evangeliste», «Femmes d'artistes», «Sapho»:

«Sapho»-ի հրատարակվելէն անմիջապէս վերջ՝ առաջարկվեցաւ իրան մտնել Ֆրանսական ակադեմիայի մէջ, որուն դուռերը բացվեցան իսկոյն մեծ հեղինակին առջև՝ իբրև վարձատրութիւն. բայց Ալֆօնս Դօդէ, արդէն իր փառքին գագաթնակէտը հասած, ուզեց զրկել ինքզինքն այդ միակ պատիւէն՝—առանց որուն արդէն ժառանգած էր անմահ անունը,—հետևելով իր նախորդներուն, և մերժեց անմահներու խումբին մասնակցել:

Այս առթիւ իր մէկ նամակին մէջ գրած է. «Իմ վիպական դպրոցի վարպետներս, Բալզակ, Սթանտալ, Ժօրժ Սանդ, Թէօֆիլ Գօտիէ, Ֆլօբեր, Գօնկուր ակադեմական եղած չեն, ինչու համար ես պիտի լինիմ: Համարենք թէ, կեանքի տևողութեան մէջ, կանաչ լամբակները (palme) մեր անմահութիւնը կը գծեն. բայց երբ վերջը կը հասնի և մեր գրքերը միայն խօսելու առիթ կուտան մեր վրա, ակադեմիայի կնիքը շատ քիչ բան կարժէ»: Եւ իր որոշումն հաստատապէս ստորագծելու համար, հրատարակած է «l'Immortel» անուն գործը, որուն մէջ կարգ մը ակադեմականներու հետ խիստ լեզուով կը վարվի: Ալֆօնս Դօդէի «գլուխ գործոց»-ներուն պ ս ա կ ը կը կազմէ «Tartarin de Tarascon» անուն երկը, որուն համար Ֆրանսուա Կօպպէ կըսէ. «Ֆրանսա չունէր գիրք մը, որ կարենար համեմատվիլ «Don Quichotte»-ի հետ. Ալֆօնս Դօդէ լրացուց այս պէտքը՝ մեզի տալով երեք հատոր՝ «Tartarin de Tarascon»-ի կեանքին վրա»: Զօլա՝ իր հրաժեշտի ողջոյնի մէջ կը գրէ. «Այսօր անկարող կը զգամ ինքզինքս՝ անոր գործերուն վրա խօսելու համար: Երբ հրապարակագիրի, քննադատի գրիչ կը բռնէի, երբեք ունեցած չէ անիկա գիրք մը՝ որուն համար բարձրաձայն յայտնած չը լինեմ իմ հիացումս»:

Ալֆօնս Դօդէ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր արդէն սոսկալի հիւանդութիւնով մը. բայց իր տկար մարմինին մէջ կը կրէր միշտ առողջ ու հանճարեղ իմացականութիւն, որ կենդանութիւն կը ներշնչէր կարծես իր ամբողջ գրուածներուն: Հակառակ իր տկար կազմուածքին՝ մինչև վերջը գրիչը ձեռքէն չէր ձգած: Վերջին օրերս աւարտած էր նոր վիպասանութիւն մը. «Soutien de Famille» և հազիւ թէ դրած էր գրքին «Վերջ» բառը՝ անգութ մահը հասաւ ու վ ե ր ջ դրաւ իր կեանքին:

Գրականութեան աստղերէն մին ալ մարեցաւ...

Ու Ֆրանսան խոր կողբայ իր փառքը...

Յ. Շաւարշ

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

—

Պ օ ս տ օ ն, դեկտեմբերի 1-ին

Բաւական ատենէ ի վեր մեր վիճակը լրագրաց մէջ ուշադրութեան չէր առնուեր, սակայն այս օրերս կրկին երևցան մի քանի յօդուածներ շնորհիւ Մր. Թրըլլին: Պօլսոյ ամերիկեան նախկին դեսպանը՝ իր ըսածին նայելով, երբ իր վերջին այցելութիւնը կատարէր սուլթանին, նորին վեհափառութիւնը փափաք յայտնած է, որ ամերիկացի պարոնը. երբ իր հայրենիքը վերադառնայ՝ իր հայրենակցաց տուած սխալ տպաւորութիւնը ուղղէ: Ահա այս բարոյական վսեմ պարտաւորութիւնը կատարելու, կամ ինչպէս ուրիշներ կը հասկնան՝ սուլթանական ճաշերու և շքանշաններուն փոխարէնը մատուցանելու արդարացի դիտումով, նախկին դիւանագէտը այսօր գրագէտ դարձած՝ ամսագրի մը մէջ մի փառաւոր ներբող կը կարդայ իմաստուն և խաղաղասէր տիպար վեհապետի մը:

Պ. Թրըլ, կարծես ջուրը բերանը՝ կը նկարագրէ ինչպէս օր մը Երլտըզի պալատը անման շքեղութեանց մէջ ճաշի նստած է խալիֆաներու յաջորդին հետ՝ իր տիկինը աջ կողմը և դուստրը ձախ կողմը բազմած, կը նկարագրէ թէ ինչ զորովով իր հիւրասէր արքան կը խօսէր իր կնոջը վրա (որ մէկին) և թէ ինչ առատութիւն և քաղաքավարութիւն ցոյց կուտար դէպի տիկինները և այլն և այլն: Յօդուածին մի մեծ մասը նուիրված է նկարագրելու Բօսֆորի չքնաղ ափերու հրաշալի գեղեցկութիւնը: Սակայն ոչ յօդուածին հարազատութիւնը և ոչ ալ Բօսֆորի գեղեցկութիւնն է որ մեզ կը չարչարէ: Թէև հետաքրքրական պիտի լինէր այդ հրաշակերտներէն մի քանին թարգմանօրէն ձեզ ծանօթացնել, բայց քանի որ անցեալ շաբթու դօկտօր Համլէն հեղինական պատասխան մը գրած է, կը բաւականանամ այդ պատասխանէն մի քանի հատուածներ տալ:

«Մեր արժանայարգ դեսպանին այդ յօդուածով Ապտիւլ Համիդ Ամերիկայի ժողովրդեան առջև ինքզինք կարդարացնէ: Իր փաստերէն մին է, թէ իր նախնիքը ինչ մեծ մարդասիրութեամբ վարված են հայերու հետ, կարգ մը սխալ յայտարարութիւններ կընէ, օրինակի համար՝ «Իմ հայրս Տատեան եղբարց տուաւ կայսերական վառօդարանի տեսչութիւնը», քանի որ Տատեան Պօղոս և Յովհաննէս իր հայրը ծնելէն առաջ կը կառավարէին վառօդարանը: Կարող մարդիկ էին անոնք, երբ տակաւին սուլթան Մահմուտ կենդանի էր. Քօմոտոր Փօրթըր, մեր այն ատենի դեսպանը, զիս ճաշի տարաւ Պօղոս Տատեանի տունը, որպէս զի արևելեան ճոխութիւն տեսնեմ: Կը յիշեմ որ սեղանի վրա 12 հոգի էինք և 17 կը սպասաւորէին: Ճաշէն վերջը խահվէի և չիբուխի մատուցումը շլացուցիչ և աննման էր: Հիմա ոչ մէկ ռ ա յ ա կրնայ այդպիսի ցոյց ընել, եթէ նա հայ կաթօլիկ չը լինի և Ֆրանսիայի պաշտպանութեան տակ: Իր նախնիքներուն ըրածը աւելի կը դատապարտէ զինք: Իրմէն առաջ հասարակաց պաշտօնէութեանց ամեն ճիւղի մէջ հայեր կային. սուլթանին առաջին և նուիրական պարտականութեանց մին է, ինչպէս ինք կը կարծէ, բոլոր այդ հայերը վանել և տեղերը մահմետականներ դնել:

«Մեր գերընտիր նախորդ դեսպան կարեկցութեան և գթութեան արժան է, որովհետև իբրև դիպլօմատ պէտք է հաւատայ սուլթանին ըսածներուն, թէև ինք գիտէ թէ սուտ են: Իր պաշտօնէութեան միջոցին ամեն մի քանի օր անգամ մը Ամերիկեան ստացուածք կաւրուէր, մէկ պարագայէ մը զատ և ոչ մէկին տուգանք առնված է. ամեն յարգանք կորուսինք, հիմա անձկութեամբ կը սպասենք տեսնելու մեր նոր դեսպանին ընելիքը: Շատ դժուար է անգամ մը կորսուածը կրկին գտնել: Ամերիկացիներուս ցաւալի է, որ բոլոր այն ողբերգութեան միջոցին, որ կը կատարվէր անմեղ ու անպաշտպան ժողովրդի մը վրա, մեր երկրին ձայնը իր դեսպանին միջոցաւ և ոչ մի ատեն լսվեցաւ անոնց պաշտպանութեան համար, բայց միայն մեծ-մարդասպանը արդարացնելու կամ զայն ամերիկացիները սպաննելէ արգելելու յուսահատական ջանքերու միջոցին...»

Յօդուածը հրատարակված է Նիւ-Եօրքի «Ինտեպէնտէնթ» շաբաթաթերթին մէջ: Ուրիշ թերթեր հատուածներ և դիտողութիւններ հրատարակեցին Թըրլլի անտեղի գովեստների դէմ:

Արմէն

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թ ա ւ ր ի զ, դեկտեմբերի 10-ին

Դեկտեմբերի 9/21-ին, «Արամեան» դպրոցի թատրօնական սրահում, նոյն դպրոցների օգտին, թիւրքերէն լեզուով, Ամիր-Նիզամի հովանաւորութեան ներքոյ, սիրողները ներկայացրին «Le médecin malgré lui» կօմէդիան, թարգմանութիւն Ա. Փանուսեանցի և «Բախտաւոր կին» վօդէվիլը, հեղինակութիւն Տ. Գալֆայեանցի:

Ներկայացումը պատուել էր իր ներկայութեամբ նորին վսեմութիւն գահաժառանգը, որի համար պատրաստված էր մի առանձին շքեղ սենեակ՝ զարդարված պարսկական գորգերով, ուր լինում էր նա անտրակտների ժամանակ: Կար և մի ուրիշ սենեակ, Ամիր-Նիզամի և այլ պաշտօնեաների համար, ուր բուֆէտը ձրի էր: Աւելորդ է ասել, թէ ինչպէս պարսիկները անդադար խըմում էին եւրօպական թանգագին խմիչքներ և գովաբանում նրանց տեսակները և յատկութիւնը:

Ներկայացումը առհասարակ անցաւ լաւ. օգուտ սպասվում է մինչև 1000 թուման (2000 րուբլի). դուրս գալով ծախսերը, յոյս կայ որ մնայ 800 թուման զուտ արդիւնք: Դա մի պատկառելի գումար կարող է համարվել Ղալայի դպրոցների համար: Արամեան և Աննայեան երկսեռ դպրոցները չունեն մի այնպիսի դրամագլուխ, որի տոկոսով ծածկվէր այժմեան մեծ ծախքը. ուստի և հոգաբարձութիւնը որոշել է ներկայացումներից ու վիճակախաղներից գոյացած արդիւնքով լրացնել այն պակասը, որ ամեն տարի բաց է մնում: Հէնց այդ հիման վրա անհրաժեշտ է դարձել ամեն տարի մի այսպիսի ներկայացում տալ:

Փ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հեռագիրը արդէն հաղորդեց, որ պանամեան երկրորդ պրօցէսը վերջացաւ բոլոր մեղադրվածների կատարեալ արդարացումով: Փաստերը մեղադրվածների դէմ այնքան անորոշ, թոյլ և կասկածելի էին, որ նոյն իսկ պրօկուրօրը հրաժարվեց մեղադրելուց: Դատարանի համար պարզվեց այն իրողութիւնը, որ մեղադրվածները զոհ են անխիղճ զրպարտութիւնների, շանտաժի և մի քանի արկածախնդիրների ինտրիգների: Պրօցէսը երևան հանեց և մի ցաւալի իրողութիւն. ճշմարտութեան և արդարութեան զգացումը թուլացել է ոչ միայն ֆրանսիական ժողովրդի, այլ և արդարադատութեան մէջ, որ մի ժամանակ հռչակված էր իր անկաշառութեամբ, անկախութեամբ և համարձակութեամբ: «Մի բան անկասկած է այժմ—ասում է ֆրանսիական մի լրագիր, որ մեծ երկրի արդարադատութեան վարչութիւնը անկման է դատապարտված, որ նրա քաղաքական բարքերը ստորացել են, ազգի ասպետական և վեհանձն ոգին գժգունեցել և խաւարել է:»

—Այն լուրը, թէ Ռուսաստանը և Գերմանիան միասին են գործում Չինաստանում, չէ ճշդվում: «Temps» լրագիրը մի առաջնորդող յօդուածով յայտնում է, որ դեռ նորերս ռուսաց դեսպանը Չինաստանում պահանջել է, որ չինական երկաթուղիների վրա աշխատող անգլիացի մեքենավարները և չինական զօրքի գերմանացի կրթողները արձակվեն և նրանց տեղ ռուս մեքենավարներ և օֆիցէրներ նշանակվեն: «Բոլոր ան-

կողմնակալ գիտողները, ասում է լրագիրը, հաստատում են, որ Չինաստանը յենվում է միայն Ռուսաստանի վրա: Ֆրանսիական մամուլի կարծիքով, Ռուսաստանը հեռաւոր արևելքում առաջ է տանում մի ընդարձակ ծրագիր, որ մահացու հարուած պէտք է տայ անգլիական ազդեցութեան: Սակայն միւս կողմից, գերմանական լրագիրները հաղորդում են, որ չինական կառավարութիւնը, չը նայելով որ Գերմանիան գրաւել է Կիաօ-Ջաու նաւահանգիստը, շարունակում է հրաւիրել զօրքի կրթութեան համար գերմանացի օֆիցէրներ. բացի դրանից նա կարգադրել է, որ չինական բոլոր նաւահանգիստներում փառաւոր ընդունելութիւն անեն Հէնրիխ պրինցին: Այս հակասական լուրերի մէջ մի բան միայն պարզ է, այն, որ Ռուսաստանի և Գերմանիայի հետևած քաղաքականութիւնը Չինաստանում նպատակ ունի թուլացնել անգլիական ազդեցութիւնը հեռաւոր արևելքում:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԱՐԻԶ, 19 դեկտեմբերի: Պանամայի գործը: Դատարանը վճռեց մէկ ամսով յետաձգել բացակայ Նակէյի յանցաւորութեան քննութիւնը:

ԼՕՆԴՕՆ, 19 դեկտեմբերի: «Բէյտէրի գործակալութեան» տեղեկութիւնների համեմատ, 12-ից մինչև 20 անգլիական օֆիցերներ գնում են Եգիպտոս, սակայն այդ բանից չը պէտք է եզրակացնել, թէ դիտաւորութիւն կայ առանձին զօրաբաժին կազմակերպել Եգիպտոսում, կամ կարճացնել յարձակողական գործողութիւնների ժամանակամիջոցը խալիֆի դէմ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 19 դեկտեմբերի: Բ. Դուռը յայտնեց դեսպաններին, թէ դիտաւորութիւն ունի Կրետէ կղզում բերդապահ զօրքի 4500 զինուորների տեղ նոր զինուորներ ուղարկել, որովհետև հները վերջացրել են իրանց ծառայութեան ժամանակամիջոցը: Այդ պահանջը, որպէս անյարմար, մերժվեց:

Չէ հաստատվում այն տեղեկութիւնը, թէ Մավրոկօրդատօին ընդունում է Բ. Դուռը: Այդ բանը պահանջում էին Անգլիան, Ռուսաստանը և Ֆրանսիան: Սուլթանը մի պաշտօնեայ ուղարկեց Մավրոկօրդատօի մօտ՝ առաջարկելով, որպէս զի Յունաստանը ինքն ցանկութիւն յայտնի Մավրոկօրդատօին ընդունելու մասին: Որովհետև պետութիւնների պահանջը մինչև այժմ անկատար է մնում, դեսպանները դիմեցին Բ. Դրան մի ստիպողական յայտագրով, որի մէջ նրա ընթացքը անկանոն են համարում և պատասխան են պահանջում: Յատուկ պայմանագրութեան վերաբերեալ բանակցութիւնների սկիզբը դրանով ուշացաւ:

ՎԻԷՆՆԱ, 19 դեկտեմբերի: Հրատարակված է կայսերական հրաման, որով ժամանակաւոր համաձայնութեանը օրէնքի ույժ է տրվում մէկ տարով: Ունգարիայի համար այդպիսի կարգադրութիւն չը պահանջվեց:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 դեկտեմբերի: Հրատարակված են՝ Բարձրագոյն հրաման Կառավարչական Սենատին, որով ժանդարմների շէֆի օգնականին սըրվում է մինիստրի օգնականի իրաւունքները ներկայ լինելու համար, ներքին գործերի մինիստրի փոխարէն, Պետական խորհրդում, Մինիստրների կօմիտէտում և Կառավարչական Սենատում, երբ ժանդարմների կորպուսի վերաբերեալ գործեր են քննվում. Բարձրագոյն հրաման ռուսաց ներկայացուցչութիւն հիմնելու մասին Մարոկկօում. Բարձրագոյն հրաման, որով Ռուսաց կայսրութեան ազնուականութիւն է շնորհվում Կօկանդի նախկին խան Խուդօեար-խանի որդկանց—Սէյդ-Մուխամէտ-Ամին-բէգին և Սէյդ-Մուխամէդ-Իբն-բէկին՝ ղաւակներով:

ՌԻՕ-ԺԱՆԷՅՐՕ, 20 դեկտեմբերի: Դիտաւորութիւն կայ բրազիլիական միսիան վերացնել Պետերբուրգում:

ԿԱՅԻՐԷ, 20 դեկտեմբերի: Ֆրանսիական զօրաբաժինները գրաւում են Ֆաշօդա. տեղացիները մինչև անգամ հաւատացնում են, որ ֆրանսիացիները արագութեամբ իջնում են Մեծ Նեղոսով: Այդ շարժումներով է բացատրվում զինուորական շրջաններում տիրող յուզմունքը և անգլիական պատերազմական գործողութիւնների սկսելը Օբտուրմանի ուղղութեամբ:

ԲԵՐԼԻՆ, 20 դեկտեմբերի: «Kaisern Augusta» կրէյսերը եկաւ Կիաօ-Ջաու:

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ, 20 դեկտեմբերի: Սըր Հէնրի Գավէլօկ-Ալլան, համայնքների ժողովի անդամը և բրիտանդական արքայական գնդի գնդապետը, զբօսանքի գնաց ձիով Ալի-Մուշխեդից, ուր նա բընակվում էր և դրանից յետոյ անհետք կորաւ. ձին մնացած գտան: Վախենում են, որ Ալլան սպանված է կամ գերի է ընկած աֆրիդիների ձեռքը:

ԼՕՆԴՕՆ, 20 դեկտեմբերի: Պաշտօնապէս: Գեներալ Գավէլօկ Ալլան աֆրիդիների յարձակմանը ենթարկվեց և սպանվեց. նրա այլանդակված դիակը գտնված է և Պէշէվար կը բերվի: Գեներալը այցելեց Ալի-Մուշխիդ՝ քննութիւն անելու իր գնդի՝ դիսցիպլինայի դէմ հակառակ ընթացքի համար:

Վերջին տեղեկութիւնների համեմատ, Գավէլօկի մարմինը չէ այլանդակված:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր կոմս Դէլիանով վըտանգաւոր կերպով հիւանդացաւ:

ՀՌՕՄ, 21 դեկտեմբերի: Նոր տարվայ առիթով շնորհաւորութիւններ մատուցանելու ժամանակ Թագաւորն ասաց, որ տարին բարեյաջող և խաղաղ նշաններով է սկսվում, և այդ պատճառով հիմք կայ յուսալու, որ մեծ բարիքներ է սպասվում իտալական ժողովրդի համար:

ՊԱՐԻԶ, 21 դեկտեմբերի: Նոր տարվայ առիթով Ֆօր ընդունեց դիպլօմատիական կօրպուսը:

ՊԱՐԻԶ, 22 դեկտեմբերի: Թագաւոր Կայսր բարեհաճեց դիմել Ֆէլիկս Ֆօրին հետևեալ հեռագրով.

«Նոր տարվայ շէմքի վրա Ես ցանկանում եմ յայտնել ձեզ իմ և Կայսրուհու Անունից Մեր անկեղծ բարեմաղթութիւնները ձեզ և բարեկամ Ֆրանսիային: Դուք գիտէք մեզ ոգևորող զգացումները և չէք կասկածի այն անջնջելի յիշողութեան համար, որ թողեց Մեզ վրա ձեր այցելութիւնը Ռուսաստանին:

Նիկօլայ:»

Ֆօր պատասխանեց. «Այսօր Ձեր Մեծութեան և Նորին Մեծութիւն Կայսրուհու կողմից արած բարեմաղթութիւնները իմ երկրին, բոլոր ֆրանսիացիների սիրտը կը յուզեն: Նրանց կողմից խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում Ձեր Մեծութեան, մնում եմ երախտապարտ ինձ անձամբ ուղղած ցանկութիւնների համար, և կըրկնում եմ իմ անկեղծ սիրոյ հաւատքը:

Ֆէլիքս Ֆօր:»

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Դեկտեմբերի 19-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ .	93	ր. 60 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — .	45	» 82 1/2 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — .	37	» 20 »
Ոսկի — — — .	—	» — »
Մաքսային կուպօններ — .	149	» — »
Բօրսային դիսկօնտ — .	5	» 6 1/2 % »
4% պետական րէնտա	100	» — »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	294 3/4	» — »
— — երկրորդ — .	257 1/2	» — »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	211	» — »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա.	—	» — »
4% ներքին փոխառութեան . .	99 3/8	» — »
4 1/2 % գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	100 3/4	» — »
4 1/2 % վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	101	» — »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ .	100 7/8	» — »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101	» — »
Օդէսայի — — .	100 1/4	» — »
Թիֆլիսի — — .	96 1/4	» — »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	102	» — »
5% — — — .	99 3/4	» — »
Քութայիսի 6% — — .	102	» — »
5% — — — .	99 3/4	» — »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի ժողովարան

կիրակի, դեկտեմբերի 28-ին, կը կայանայ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԻՍ

Յօգուտ Թիֆլիսի ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ: Տօմսակները, 2 ր. 10 կոպէկ: Ծախվում են ժողովարանի շվէյցարի մօտ:
(№ 150) 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ, դեկտեմբերի 26-ին, յայտնի օպերային երգիչ

Ն. Կ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

մասնակցութեամբ դաշնակահար

ՕՐ. ԵՒԳԵՆԻԱ ՑԻՄ

և երգչուհի (меццо сопрано)

ՕՐ. Վ. Փ. ՑԻՄ

կը տայ մէկ

ԿՕՆՑԷՐՏ

Տօմսակները ծախվում են Եփրեմ Ծատուրեանի խանութում, Գվօրցօվայա փողոցում, և ժողովարանի շվէյցարի մօտ:
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան: 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի գիտութիւն բոլորի, որ քաղաքային դումայի ֆունտը 5 կոպէկ է նշանակել խողի մսի բոլոր մասերի տակսան: Այն դէպքերում, երբ մսավաճառները տակսայից բարձր գին կը պահանջեն, Քաղաքային Վարչութիւնը խնդրում է դիմել առևտրական պօլիցիայի բուդկան, որ գտընվում է շուկաների հրապարակների վրա, կամ Վարչութեան մէջ, ուր կարելի է դիմել թէ բերանացի գանգատներով և թէ քաղաքային պօստով: 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ռէտինի հեց (резиновая шина) ունեցող կառքերով գնալու համար, բացի երկձի կառքերի համար որոշված սովորական գնից, որ և է առանձին տակս նշանակված չը լինելով, պատիւ ունի խնդրելու յայտնել Վարչութեանը բերանացի կամ քաղաքային պօստով, եթէ ռէտինի հեց ունեցող կառքերի կառապանները կը պահանջեն առանձին վճար:
3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 24 դեկտեմբերի (5 յունվարի) ՄԻՆԳՐԷԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ՇԷԼՏ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշէնրօդէրին: (№ 76) 7—20

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Բամբակի մանուածքի)

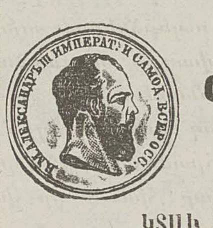

ԺԱՌԱՆԳՈՒՀԻՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ

(Հիմնված է 1869 թ.)

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՕԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մանաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈԿ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ 1/4''—3'' ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մանաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇՇՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստված կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ:

Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար:

Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (շ. և.) (№ 78) 41—50

ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ ԵՄ ԳՆԵԼ

կովկասեան ողջ վայրենի կենդանիներ, ինչպէս՝ ԵՂՋԵՐՈՒՆԵՐ, ԿԽՏԱՐՆԵՐ, ՎԱՅՐԻ ԱՅԾԵՐ, ԱՐՏԻԿՆԵՐ, ՁԿՅԲԱՆՆԵՐ, ՎԱԳՐՆԵՐ, ՅՈՎԱԶՆԵՐ, ԲՈՐԵՆԻՆԵՐ, նոյնպէս եղջերուների աճազին ՊՕՉԵՐ բազմաթիւ ձիւղաւորութիւններով: Միխայլօվսկայա փող. № 106, բակում, տ. Բարամօվի:

ԳՈՒՍՕ ՎԻՆԿԼԵՐ
(№ 144) 5—6

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Փառակազմ եւ պատկերազարդ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1898 Թ.

Վեհափառ կաթողիկոսի, ս. Էջմիածնի, Գէորգեան ճեմարանի և այլ պատկերներով զարդարված. այլ և առելի հարուստ եկեղեցական և վիճակագրական տեղեկութիւններով: Վաճառվում է վիճակային կօնսիստօրիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում. Թիֆլիսում՝ կենտրօնական, իսկ Բագվում «Րաֆֆի» գրավաճառանոցներում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջումն կը լինի: Պէտք է դիմել ս. Էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցէով՝ Эчміадзинъ. типографическому комитету. (№ 114) 10—10

ՐԱՖՖԻ

«Ս Ա Մ Ո Ւ Է Լ» ա. բ. և գ. գիրք:
«Դ Ա Ւ Ի Թ-Բ Է Կ» ա. բ. և գ. գիրք վերջաբանով, և
«Կ Ա Յ Ծ Ե Ր Ի» երկրորդ լիակատար հատորի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է մինչև «ՍԱՄՈՒԷԼԻ» լոյս տեսնելը: Ամեն մի գրքի գինն է 2 ր. 50 կոպէկ.

Երեքի գինը միասին 6 ՌՈՒԲԼԻ:

«Ս Ա Մ Ո Ւ Է Լ Ը» մամուլի տակն է և լոյս կը տեսնի յունվար ամսին: Մամուլի տակն է և շուտով լոյս կը տեսնի «Ո Ս Կ Ի Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ», գինը՝ 70 կ.

Ցանկացողները կարող են դիմել թէ բաժանորդագրութեան և թէ Րաֆֆիի վաճառելի երկերի համար՝ Ռուսաստանում՝ ТИФЛИСЪ, Аршаку Раффи. Արտասահմանում՝ M-me Raffi. 270, Uxbridge Road, Shepherd's Bush, LONDON W. (№ 127) 9—15

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 22 Декабря 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.